

राज्यातील कृषि विद्यापीठामधील
अतितातडीच्या प्रसंगी (emergency)
नेमणूका करण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन

कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास आणि मत्स्यव्यवसाय विभाग,
शासन परिपत्रक क्रमांक: न्यायप्र १६१९ /प्र.क्र.९/६-अ

मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
५वा मजला, मंत्रालय विस्तार, मुंबई ४०० ०३२.

दिनांक- ४ फेब्रुवारी, २०१९

प्रस्तावना:-

महाराष्ट्र कृषि विद्यापीठे अधिनियम १९८३ आणि महाराष्ट्र कृषि विद्यापीठे परिनियम १९९० मधील तरतूदीनुसार राज्यातील कृषि विद्यापीठांचा कार्यालयीन व्यवहार चालतो. महाराष्ट्र कृषि विद्यापीठे अधिनियम १९८३ मधील कलम १८ व १९ मधील तरतूदीनुसार कृषि विद्यापीठांसाठी कुलगुरु आणि कुलसचिव हे शिक्षकवर्गीय, लिपीकवर्गीय व इतर कर्मचाऱ्यांसाठी नियुक्ती प्राधिकारी आहेत. महाराष्ट्र कृषि विद्यापीठे १९९० मधील परिनियम ४५ अन्वये कृषि विद्यापीठाच्या कुलगुरुना केवळ निवड समिती/निवड मंडळ/सेवाप्रवेश मंडळ यांच्या शिफारशीनेच विद्यापीठाच्या सेवेतील पदावर नेमणूका करण्याबाबतचे अधिकार असल्याबाबतची तरतूद आहे आणि याच परिनियमातील परंतुकानुसार कृषि विद्यापीठाच्या कुलगुरुना अतितातडीच्या प्रसंगी निवड समिती/निवड मंडळ/सेवाप्रवेश मंडळ यांच्या शिफारशी शिवाय परंतु कृषि परिषदेच्या अध्यक्षान्याच्या पुर्व परवानगीने विहित पात्रता धारक असलेल्या योग्य व्यक्तीची एका वर्षापेक्षा जास्त नसेल इतक्या कालावधी करीता नेमणूक करण्याचे अधिकार आहेत.

२. तसेच परिनियम ७४ मधील तरतूदीनुसार कृषि विद्यापीठाच्या कुलगुरुना सेवाप्रवेश मंडळाच्या / निवड मंडळाच्या शिफारशीने कृषि विद्यापीठामधील अध्यापकीय पदावर काटेकोर गुणवत्तेच्या आधारावर नेमणूका करण्याचे अधिकार असल्याबाबत तरतूद आहे आणि याच परिनियमातील परंतुकानुसार कृषि विद्यापीठाच्या कुलगुरुना अतितातडीच्या प्रसंगी निवड मंडळ/सेवाप्रवेश मंडळ यांच्या शिफारशी शिवाय विहित पात्रता धारक असलेल्या योग्य व्यक्तीची एका वर्षापेक्षा जास्त नसेल इतक्या कालावधी करीता नेमणूक करण्याचे अधिकार आहेत.

३. तसेच, परिनियम ८४ मधील तरतूदीनुसार कृषि विद्यापीठाच्या कुलगुरुना निवड समितीच्या शिफारशीने, कृषि विद्यापीठामधील लिपीकवर्गीय पदावर नेमणूका करण्याचे अधिकार असल्याबाबत तरतूद आहे आणि याच परिनियमातील परंतुकानुसार कृषि विद्यापीठाच्या कुलगुरुना अतितातडीच्या प्रसंगी निवड मंडळाच्या शिफारशी शिवाय आणि विहित कार्यपद्धती न अवलंबिता विहित पात्रताधारक असलेल्या योग्य व्यक्तीची एका वर्षापेक्षा जास्त नसेल इतक्या कालावधी करीता नेमणूक करण्याचे अधिकार आहेत.

४. अशा प्रकारे परिनियम ४५,७४ आणि ८४ अन्वये कृषि विद्यापीठाच्या कुलगुरुना अतितातडीच्या प्रसंगी एक वर्षापेक्षा जास्त नसेल इतक्या कालावधी करीता विद्यापीठाच्या सेवेमध्ये नेमणूका करण्याचे अधिकार असले तरी मा.उच्च न्यायालय औरंगाबाद खंडपीठाने रिट याचिका क्र.१०४३६/२०१८ (कुलगुरु, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी विरुद्ध दत्तु बापू बोकरे) यासह रिट याचिका क्र.११३६६/२०१८ या अनुषंगाने दि.१६/१०/२०१८ रोजी दिलेल्या न्यायनिर्णयाद्वारे, कुलगुरु, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी यांनी कृषि विद्यापीठामध्ये काही मजुरांना ११ महिन्यांच्या कालावधी करीता तात्पुरत्या स्वरूपात दिलेल्या नेमणूका सुमारे ६ वर्षांपर्यंत (नियमित कर्मचारी उपलब्ध होईपर्यंत) चालू ठेवल्याची बाब मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य तथा कुलपति, कृषि विद्यापीठे यांच्या निदर्शनास आणलेली आहे आणि अशा पध्दतीच्या नेमणूका दिर्घ काळासाठी चालू ठेऊन तदनंतर अशा नेमणूका रद्द केल्यास अगर पुन्हा नेमणूक न दिल्यामुळे बाधीत होऊन संबंधित कर्मचारी सक्षम न्यायालयात दाद मागतात आणि मा.न्यायालयाकडून संबंधित कर्मचाऱ्यास नुकसान भरपाईच्या स्वरूपात आर्थिक लाभ अदा करण्याचे आदेश पारीत करतात. परिणामी, शासनाच्या तिजोरीवर मोठ्या प्रमाणात आर्थिक भार पडतो मा.उच्च न्यायालयाने असेही निदर्शनास आणलेली आहे. तसेच मा.उच्च न्यायालयाने या बाबी लक्षात घेवुन योग्य व उचित निदेश देण्यासाठी या निर्णयाची प्रत मा.राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य तथा कुलपति, कृषि विद्यापीठे यांचेकडे पाठविलेली आहे. मा.उच्च न्यायालयाने रिट याचिका क्र. ११३६६/२०१८ या मध्ये दि.१६/१०/२०१८ च्या आदेशान्वये, मा.न्यायालयाच्या आदेशामुळे संबंधित मजुरांना द्यावी लागणारी नुकसान भरपाईची रक्कम कृषि विद्यापीठाच्या निधीतून न देता कुलगुरुच्या वेतनातून वसूल करण्याचेही आदेश दिलेले आहेत.

५. आणखी असे की, वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणीच्या एका प्रकरणी कुलगुरु यांनी मंजूर पदसंख्येपेक्षा जास्त ३७ उमेदवारांना तात्पुरत्या स्वरूपात नेमणूका दिलेल्या असून अशा नेमणूका दिर्घकाळासाठी चालू ठेवलेल्या असल्याची बाब शासनाच्या निदर्शनास आलेली आहे आणि अशा विहित पध्दतीचा अवलंब न करता नेमणूका केल्यामुळे अशा कर्मचाऱ्यांना न्यायालयाकडून दिलासा मिळाल्याने असे कर्मचाऱ्यांचा सेवेतील खंड क्षमापित करणे, सेवानिवृत्ती विषयक लाभ, वेतनवाढ इ. सेवाविषयक लाभ मिळण्यासाठी शासनस्तरावर तगादा करीत आहेत. अशा बाबीमुळे शासनावर नाहक व टाळता येण्याजोगा आर्थिक भार पडतो, ही घटना विद्यापीठाच्या कुलगुरुनी नियमातील विहित तरतूदींचे पालन न केल्यामुळे घडत आहे. अशी कार्यवाही विद्यापीठांच्या कुलगुरुंकडून अपेक्षित नाही आणि त्यांना ही बाब भूषणावहही नाही.

६. महाराष्ट्र कृषि विद्यापीठे परिनियम १९९० मधील उक्त नमूद ४५,७४ आणि ८४ मधील वरील तरतूदी लक्षात घेता, संबंधित परिनियमातील तरतूदीनुसार करावयाच्या नेमणूका या केवळ अतितातडीच्या प्रसंगी आणि १ वर्षाच्या कालावधीपेक्षा जास्त होणार नाही या कालावधी साठीच

करावयाचे आहे आणि या १ वर्षाच्या कालावधीत संबंधित पद भरण्याबाबत कार्यवाही करण्याबाबतची तरतूद आहे. परिनियमातील वरील तरतूदीनुसार अतितातडीच्या प्रसंगी करावयाच्या नेमणूका या १ वर्षापेक्षा जास्त कालावधी साठी चालू ठेवणे अपेक्षित नाही. अशाप्रकारे अतितातडीच्या प्रसंगी विद्यापीठाच्या सेवेमध्ये करावयाच्या नेमणूकाबाबत परिनियमातील तरतूदी अत्यंत स्वयंस्पष्ट आहेत. तथापि कृषि विद्यापीठाच्या कुलगुरुकडून परिनियमातील या तरतूदींचे काटेकारेपणे पालन करण्यात येत नसल्याची आणि परिनियमातील स्वयंस्पष्ट तरतूदींचे सर्रास उल्लंघन करण्यात येत असलेली बाब अतिशय गंभीर आहे.

परिपत्रक

मा.उच्च न्यायालयाने उक्त नमूद रिट याचिकेच्या पार्श्वभूमीवर निदर्शनास आणून दिलेल्या वरील अनियमिततेच्या पार्श्वभूमीवर तसेच या विभागाच्या निर्दर्शनास आलेल्या बाबीच्या पार्श्वभूमीवर राज्यातील कृषि विद्यापीठाच्या कुलगुरु आणि कुलसचिव यांना खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत :-

- १) महाराष्ट्र कृषि विद्यापीठे परिनियम १९९० मधील परिनियम ४५, ७४ आणि ८४ मधील तरतूदीनुसार करावयाच्या नेमणूका या केवळ अतितातडीच्या प्रसंगी करण्यात यावी.
- २) अशा अतितातडीच्या प्रसंगी करावयाच्या नेमणूकीच्या आदेशामध्ये उद्भवलेली अतितातडीच्या प्रसंगाचा आवर्जून नमूद करण्यात यावा.
- ३) अशा अतितातडीच्या प्रसंगी करावयाच्या नेमणूका या १ वर्षापेक्षा जास्त होणार नाहीत इतक्याच कालावधीसाठी करण्यात याव्यात. अशा प्रकारच्या नेमणूका करताना परिनियमामधील विहित तरतूदीनुसार पुर्वमान्यता आवश्यक असल्यास, अशी पुर्वमान्यता घेवूनच अशा नेमणूका करण्यात याव्यात. कोणत्याही परिस्थितीत कार्योत्तर मान्यता घेण्याच्या अधिन नेमणूका करण्यात येवू नयेत.
- ४) अशा प्रकारे अतितातडीच्या प्रसंगी नेमणूक केलेल्या १ वर्षाच्या कालावधीत, शासनाच्या पदभरतीच्या अनुषंगाने असलेले धोरण लक्षात घेवून आणि नियमातील कार्यपद्धतीचे पालन करून, संबंधित पदावर नियमानुसार योग्य व पात्र व्यक्तीची नेमणूक करण्याबाबतची कार्यवाही करण्यात यावी.
- ५) कोणत्याही परिस्थितीत संबंधित पदावर अशा १ वर्षाच्या कालावधीनंतर अतितातडीचा प्रसंग उद्भवला या सबबीवर नवीन नेमणूका करण्यात येवू नयेत किंवा एकदा नियुक्त केलेल्या पूर्वीच्या कर्मचाऱ्यास, तांत्रिक खंड देवून अगर न देता, कोणत्याही प्रकारे, पुन्हा नव्याने नेमणूक देवू नये.

- ६) कृषि विद्यापीठाच्या कुलगुरुनी अतितात्काळ प्रसंगी नेमणूक करण्याबाबत असलेल्या अधिकारांचा अत्यंत विरळ आणि अपवादात्मक परिस्थितीत वापर करावा. या अधिकाराचा सर्रासपणे वापर करू नये.
- ७) शासनाचा/ कृषि विद्यापीठाचा प्रशासकीय व आर्थिक हित समोर ठेवून सारासार विचार करून या अधिकाराचा विचारपूर्वक वापर करावा.
- ८) परिनियमातील तरतूदीचा भंग करून नेमणूका केल्या गेल्यास आणि त्यामुळे शासनास/विद्यापीठास आर्थिक नुकसान झाल्यास, असे झालेले आर्थिक नुकसान प्रथमतः संबंधित कृषि विद्यापीठाच्या कुलगुरु आणि कुलसचिव यांच्या वेतनातून समप्रमाणात वसूल करण्यात येईल आणि तदनंतर जबाबदारी निश्चित करून पुढील कार्यवाही करण्यात येईल.
- ९) महाराष्ट्र कृषि विद्यापीठे अधिनियम, १९८३ व महाराष्ट्र कृषि विद्यापीठे परिनियमातील विहित तरतूदींचा आणि शासनाकडून वेळोवेळी दिलेल्या निदेशांचे काटेकोरपणे पालन करण्यात यावे.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेतांक २०१९०२०४१३०८१७०६०१ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकीत करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(दे.आ.गावडे)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा.राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई
- २) मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ३) मा.मंत्री(कृषि) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ४) मा.राज्यमंत्री(कृषि) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ५) मा.उपाध्यक्ष(कॅबिनेट मंत्री दर्जाप्राप्त), महाराष्ट्र कृषि शिक्षण व संशोधन परिषद, पुणे
- ६) मा.सचिव(कृषि) यांचे स्वीय सहायक, कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ७) महासंचालक तथा सदस्य सचिव, महाराष्ट्र कृषि शिक्षण व संशोधन परिषद, पुणे
- ८) कुलगुरु/ कुलसचिव, महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी
- ९) कुलगुरु/ कुलसचिव, डॉ.पंजाबराव देशमुख कृषि विद्यापीठ, अकोला
- १०) कुलगुरु/ कुलसचिव, वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी
- ११) कुलगुरु/ कुलसचिव, डॉ.बाळासाहेब सावंत कोकण कृषि विद्यापीठ, दापोली
- १२) निवडनस्ती